

After the party

Nederlandse architectuur 2005

De Nederlandse architectuur van de jaren negentig wordt nog altijd beschouwd als een opmerkelijk succesverhaal. Nog steeds trekken busladingen architectuurstudenten, ontwerpers en beleidsmakers uit heel Europa en ver daarbuiten door de straten van Borneo Sporenburg of de Kop van Zuid, zoeken hun weg naar de Utrechtse Uithof of bewonderen het VPRO gebouw van MVRDV. De aandacht voor Nederland als architectuurlaboratorium is geen nieuw fenomeen van het laatste decennium van de twintigste eeuw. Maar de schaal waarop tijdschriften en televisieprogramma's

hun aandacht vestigden op de architectuurproductie van deze boom-jaren was echter van een andere orde dan de beroepsmatige interesse die er bestaat voor de Nederlandse bijdrage aan de moderne architectuur in de jaren twintig en zeventig. Het effect ervan was groter en leek onderdeel te zijn van een geplande, in ieder geval zeer succesvolle public relations-strategie die de productie van een generatie architecten en hun hoogstindividuele preoccupaties presenteerde als deel van een herkenbare 'Nederlandse' benadering van architectuur – of zelfs van een benadering van de functie van creatieve activiteiten in een

After the party

Dutch Architecture 2005

On the surface, the Dutch architecture of the 1990s has retained its status as a remarkable story of success. Busloads of students, architects and entire think tanks on urban development from across the continent and elsewhere continue to populate the streets in the Amsterdam and Rotterdam docklands, visit the new campus of the University of Utrecht, and to admire the VPRO building by MVRDV.

This heightened attention for the Netherlands as a laboratory for architectural experiments is by no means a new phenomenon restricted to the last decade of the twentieth century.

The scale of the attention, however, and the secretly jealous interest, and its presence even in the broadsheets and Sunday papers, reached a quality different than the professional interest in the Dutch contribution to modern architecture in the 1920s or 1970s. The effect was greater and seemed to be part of a premeditated, in any case hugely successful, public relations strategy presenting the effusions of a generation of architects and their very individual preoccupations as part of an identifiable, 'Dutch' approach to architecture. Or even an approach to the role of creative activities in a country that

land dat zichzelf ziet, en door de buitenwereld gezien wordt, als een plaats van sociaal en cultureel experiment.

Nederland werd gepresenteerd als een soort vrolijk Madurodam, een verzameling van ironische, soms licht surrealistische moderne gebouwen.

Omvangrijke stelsels van individuele subsidies en collectieve steun – waarvan ook OASE zijn 25-jarig bestaan dankt – creëerden een klimaat voor onorthodoxe ontwerpbenaderingen en, zo nu en dan, gerealiseerde gebouwen, die vervolgens inzet werden van een eigentijdse vorm van cultuurexport.

Tegelijkertijd, half bewust en niet expliciet, gaf deze 'jonge' Nederlandse

architectuur uitdrukking aan de stille consensus van het verlichte neoliberalisme van het tijdperk.

Tegenstellingen werden niet opgelost, maar laconiek gepresenteerd.

Complicaties van het bouwen en de

slordigheid van de betrokken industrie werden niet omzeild, maar met nauwelijks verholen plezier getoond. Waar eerdere generaties nog hadden getracht om belangen van de gevestigde orde en publieke belangen met elkaar te verzoeven of, in de 'kritische' jaren zeventig, culturele tegenposities innamen, was de *SuperDutch* architectuur pragmatisch, zelfverzekerd, *style-conscious* en angst-aanjagend eigentijds. Provocatie werd een belangrijke stijlfiguur, maar waar het toe diende bleef onduidelijk.

Vier jaar van economische neergang en een christelijk-liberale politiek hebben een einde gemaakt aan het post-ide-

saw itself, and was seen by the outside world, as a place of social and cultural experimentation.

In this image Holland appeared as a toy town of sorts, a collection of ironic, faintly surrealist, modern buildings in a well-ordered landscape. Extensive systems of individual grants and collective support (which have also sustained OASE for the 25 years of its existence) created a climate for unorthodox design approaches and, occasionally, realised buildings which in turn were proudly presented as a form of contemporary cultural export.

Half-consciously, but not explicitly, the 'young' Dutch architecture reflected the silent consensus of the enlightened neo-liberalism of the period.

Conflicts of interest were not resolved, but laconically presented. The complications of building and the shoddy standards of the industries

involved were not avoided, but displayed with hardly disguised pleasure. Whereas earlier generations of architects had tried to find balances between vested and public interests, or – in the 'critical' 1970s had formulated alternatives to the dominant culture, the *SuperDutch* architecture was pragmatic, self-confident and frighteningly contemporary. The provocative statement was an important style figure, but its direction remained unclear.

Four years of economic decline and a succession of populist and Christian-conservative politics have brought the post-ideological party of the 1990s

ologische feest van de jaren negentig. Het debat over immigratie en de verworvenheden van een gesecculariseerde maatschappij heeft nu scherpe kantjes. De nieuwe leiders, voortgekomen uit een populistische omslag, teren op de onvrede over politieke en andere 'elites' in dit land, dat zoals vele andere in West-Europa veranderd is na de millenniumwisseling. De privatisering van het openbaar domein – een proces dat is begonnen tijdens de economische crisis van de jaren 80 – wordt zonder veel protest versneld voortgezet. Het nieuwe regime, dat culturele subsidies heeft verminderd en ook doelbewust het systeem voor regionale planning heeft ontmanteld, biedt een heldere kijk op een nieuwe maatschappij die de verworvenheden van de naoorlogse stedenbouw en culturele politiek van zich af heeft geschud en vervangen door de disciplinerende kracht van de markt.

Het uiteenvallen van een systeem van collectieve planning, de privatisering van woningbouwverenigingen, en de langzame terugtrekking van de staat als opdrachtgever voor bouwprojecten hebben vergaande invloed op de praktijk van architecten en stedenbouwers. In de doorsnee-bouwproductie, zoals woonwijken en kantoren langs de snelweg, worden ontwerpers gereduceerd tot 'esthetisch adviseurs'. Soms worden ontwerp bureaus alleen ingehuurd om een wow-effect te bereiken met hun gebouwen, die door hun bijzondere vormgeving bijdragen aan de *branding* van steden en instellingen.

After the party

to an end. Debates on immigration and the common values of a secularised society have acquired a sharp edge; appeals against political and other 'elites' have become commonplace statements on the hymn sheets of a new class of rulers who emerged from the populist revolt that transformed the country, like others in Western Europe, after the millennium. The privatisation of the public sphere – a process that started in the economic crisis in the 1980s and continued without much protest – has accelerated. Cutting subsidies for cultural institutions and wilfully dismantling the system of regional planning, this new regime

offers a clear vision of a society that has shaken off what was left of the arrangements of post-war collective planning and cultural politics, replacing it with the disciplinary force of the market.

The dissolution of systems of collective control on planning, the privatisation of former not-for-profit housing associations and the gradual retreat of the state as a commissioning agency for building affects the practice of architects and planners. In mainstream building production, the building of suburban houses and offices along the motorways, designers are reduced to the role of beauty advisers. Another section of the profession is shipped in to produce the 'WOW!'-factor, designing spectacular buildings that can be used in the branding of cities and institutions.

This state of things is not uniquely

Deze stand van zaken is niet louter een Nederlandse aangelegenheid. Sterker nog, het systeem van publiek debat en controle was juist de reden van het unieke karakter van de Nederlandse stedenbouw en architectuur in de jaren tachtig en negentig. Wat wel opvalt, en specifiek lijkt voor Nederland, is het gemak en de snelheid waarmee de collectieve controle en initiatieven zijn afgezworen, waardoor de markt nog het enige mechanisme is om beslissingen te nemen over de plek waar mensen werken en wonen in dit dichtbevolkte gebied van Europa. Het ontbreken van een kritisch debat binnen het vakgebied zou kunnen wijzen op een onwil of een onmacht om stelling te nemen met betrekking tot de architectenpraktijk. Maar door deze afzijdige houding wordt het ook onmogelijk om besluitvormingen te ondervragen, en zo wordt de toekomst van stedenbouw en architectuur bepaald door gevestigde belangen.

Dit nummer van *OASE* is bedoeld om opnieuw te ondervragen wat de doelstellingen en mogelijkheden van de architectuur kunnen zijn in Nederland, en meer in het algemeen in West-Europa, in de hedendaagse confrontatie van collectieve organisatiestructuren met de invloed en logica van de arbeids- en goederenmarkt.

We beperken ons in deze *OASE* voornamelijk tot een reeks vragen voor onderzoek: hoe formuleren wij de argumenten voor de betekenis van het publieke domein opnieuw en met scherpste?

Dutch. In fact, it was the system of public debate and control that accounted for the unique character of Dutch planning and architecture during much of the 1980s and 1990s. What strikes us as remarkable, and peculiar to the situation in Holland, is the smoothness and the speed with which well-established forms of collective control and initiative are being abandoned, leaving the market as the only mechanism for making decisions about where people live and work in this densely populated part of Europe. The absence of a critical debate within the profession may point to an unwillingness, or inability, to formulate larger positions concerning the purpose of the work of an architect. But this abstention in the public debate also means that the decisions that are taken cannot be challenged, and that the future of the planning and design of the environment is determined by those representing vested interests.

This issue of *OASE* may be taken as an attempt to reclaim the debate about the purpose and the possibilities of the architectural profession and of design in the Netherlands and, more generally, in Western Europe at a moment that patterns of collective organisation are challenged under the influence of developments on the market of labour and commodities. Rather than formulating a defined position, we limit ourselves to asking a series of questions which may open up this debate. How can archi-

Hoe kunnen architecten, individueel en samen, een positie verwerven in een samenleving die een zeer ingrijpende culturele verandering ondergaat? Wat is het alternatief voor de collectieve amnesie die sentimentele nostalgie verwart met historisch bewustzijn. Hoe kan verzet worden geboden aan de populistische politiek die met het dagelijks leven ook de architectuur beïnvloedt? Als we geen belangstelling hebben om de verdere suburbanisatie van dit land mede te faciliteren, noch geïnteresseerd zijn in een functie als beeldproducent in een steeds verder versnellende mediaspiraal, hoe kunnen wij dan een productieve analyse van deze processen maken in ons werk?

Deze vragen geven richting aan een debat met een vooralsnog open einde. Dit kon in ieder geval worden geconstateerd tijdens een bijeenkomst waarvoor *OASE* architecten en critici had uitgenodigd bij de Stichting Premsele in Amsterdam in januari 2005. Het verdwijnen van de optimistische consensus van het poldermodel maakt tegenstellingen tussen belangen, ideeën en mentaliteiten opnieuw zichtbaar, en confrontaties onvermijdelijk. Maar de lucht is ook geklaard en er is nieuwe ruimte om diep en hartstochtelijk na te denken over architectuur en de cultuur in Nederland en Europa.

Christoph Grafe

How can architects position themselves, individually and collectively, in a society undergoing fundamental cultural change? How can alternatives be formulated to the collective amnesia which mistakes sentimental nostalgia for consciousness of history? How can the populist identity politics that affect architecture like any other aspect of the organisation of everyday life be countered? If we are neither interested in facilitating the ruthless suburbanisation of this territory, nor in producing images for any kind of media, spiralling out of control, is there a way of making an analysis of what is happening around us productive for our work?

These questions may have a direction, but the destination is, as yet, unknown. This was certainly the conclusion of the debate for architects and critics, organized by *OASE* and held in the Premsele

Foundation in Amsterdam in January 2005. The dissolution of the optimistic consensus of the polder model shows the fault-lines between interests, ideas and mentalities, new and old confrontations become visible and inevitable. But the air is clearing, creating new space for thinking hard and passionately about architecture and culture in the Netherlands and Europe.

Christoph Grafe

